

КРИМСЬКЕ ХАНСТВО

Мельнічук К. Ю., студентка групи А 1/1

Науковий керівник – канд. іст. наук, доцент Березовська Т. В.

Миколаївський національний аграрний університет

Відповідно до ст. 1 Конституції України 1996 року Україна є унітарною державою, територія якої цілісна і неподільна, а протягом багатьох століть окремі її частини входили у склад різних держав. В межах сучасних кордонів України створювалися, розвивалися, розпадалися державні утворення, різноманітні за національним складом, зокрема у XV-XVIII ст. існувало Кримське ханство.

Немає, мабуть, більш складної проблеми в осягненні Україною незалежності, ніж взаємини її з своїми могутніми південними сусідами: Османською Портою та її васалом – Кримом, особливо з останнім. Розділені вірою, звичаями, мовою, культурою, Кримське ханство та Україна постійно протистояли одне одному. І незліченні страждання приносили татарські орди на нашу землю. Однак геополітичні інтереси обох держав штовхали їх до союзу: Крим, як і Україна, потерпав від залежності від свого могутнього сюзерена, а європейські його амбіції стримувались могутністю Москви, Польщі, Священної Римської імперії та ін. Саме граючи на цих та інших нюансах, Богдан Хмельницький залучив до спільної боротьби кримського хана, готував серйозні угоди щодо союзу з Туреччиною, про що й свідчать наведені документи, які підтверджують серйозність південних намірів та інтересів України.

Слід одразу наголосити: від союзу України та Криму вигравали обидві сторони (варто згадати “україно-турецько-татарську” коаліцію 1648-49 рр., за Н. Полонською-Василенко). Так само обидві держави програли, коли стосунки між ними розладналися: як пише Н. Полонська-Василенко: “Союз України з Москвою викликав союз Криму з Польщею. Спільні дії татар та поляків почали з осені 1654 року руйнувати Поділля, Брацлавщину...”. Навіть одна ця обставина перекреслює значення Переяславської угоди... З часом, борючись поодино, і Україна, і Крим як державні утвори були повністю зліквідовані. Це – гіркий, але повчальний урок історії.

Кримське ханство – феодальна держава в 1441-1783 роках на території Кримського півострова, приморської степової смуги від Дону до Дністра.

Від Кримського ханства залежали Прикубання та західна Черкесія. Держава утворилася внаслідок політичного розпаду Золотої Орди. Власна назва держави – Кримський юрт.

Феодальні міжусобиці в Орді і підтримка Польсько-Литовської держави сприяли утворенню 1441 р. незалежного Кримського Ханства на чолі з Хаджі Гераєм, який переніс резиденцію з Солхата (нині Старий Крим) до Салачику в околицях пізнішого Бахчисарая і поклав початок ханській

династії Гераїв [1, с. 76]. В 1475 р. під час походу османської Туреччини на Крим, коли султаном Мехмедом II були завойовані генуезькі колонії Північного Причорномор'я, кримська правляча династія в особі Менглі I Герая визнала сюзеренітет османського султана. В наступні роки османський вплив на внутрішні справи Кримського ханства підсилювався, час від часу викликаючи спротив кримських ханів, аж до збройних сутичок (в котрих Гераї інколи зверталися за збройною допомогою до українського козацтва, як у подіях 1624-1629 рр.). Ефективність опору була низькою, стримувалася усобицями всередині самого ханського роду, та до середини XVIII ст. ханство значною мірою втратило політичну самостійність на користь Османської імперії [2, с. 213].

Під час частих війн з Річчю Посполитою та Московським царством кримські війська захоплювали багато полонених, яких продавали на невольницьких ринках до Туреччини. Використовуючи суперечності між Москвою і шляхетською Польщею, кримські хани вимагали від обох держав данину, подарунки та великі кошти на утримання послів. Кримські правителі отримували щорічні дари, що трактували як данину, з Великого князівства Литовського (пізніш – Королівства Польського), Московського царства, Молдови, Валахії, Черкесії. З 1474 по 1556 рр. кримські татари грабували Литовську Русь не менше 86 разів. У 1575 р. вони взяли з неї понад 35 тис. бранців. Кримські татари разом з турецьким військом брали участь у війнах з Іраном, ходили в походи на Астрахань (1569 р.), Угорщину (1594 р.). Татари становили понад третину турецького війська під час Хотинської війни 1620-1621 рр.

Опір військам Кримського Ханства чинили запорізькі козаки, які вели оборонну і наступальну боротьбу проти татар і турків (походи 1575-1577 рр., 1608, 1616 рр. тощо). Разом із запорожцями в походи на Крим вирушали донські козаки (1628, 1667, 1675 рр.). Б.Хмельницький, потребуючи досвідченої кримськотатарської кавалерії для боїв із польським кінним військом, навесні 1648 р. уклав з Іслямом III Гераєм угоду про спільну боротьбу проти Польщі. Цей ситуативний альянс сприяв кільком перемогам козацьких військ, але виявився нетривким [3, с. 234].

Наприкінці XVIII ст. Кримське ханство стало ареною боротьби впливів Туреччини та Росії. Після російської окупації 1771 р. та Кючук-Кайнарджійського мирного договору 1774 р. Кримське Ханство було оголошене незалежним від Туреччини, на престолі було затверджено проросійського правителя Шагіна Герая. Незабаром російський уряд Катерини II змусив Шагіна Герая, проти якого не раз повставало населення, зректися влади і 1783 р. приєднав територію Кримського Ханства до Росії. Проте татарське населення Криму завжди ідентифікувало себе як носіїв власної історії та культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воєнна кампанія Великого князівства Литовського та Корони Польської 1524 р. на українських землях. // Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до XVIII ст.). – В. 2. – К., 2002. – С. 200-209.
2. Драгоманов М. П. Про українських козаків, татар та турків: Історична розвідка. З додатком про життя Михайла Драгоманова / М. П. Драгоманов. – К.: Дніпро, 1991. – 445с.
3. Полонська-Василенко Н. Історія України / Н. Полонська-Василенко. – К: Либідь. – 1992. – Т. 2. – 345 с.

УДК 94(477)''1999

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ В.М.ЧОРНОВІЛА

Парнак О. Є., студентка групи А 1/2

Науковий керівник – канд. іст. наук, доцент Березовська Т. В.

Миколаївський національний аграрний університет

Що треба для побудови міцної правової держави та громадянського суспільства? На думку багатьох вчених, публіцистів і політиків – це, безперечно, національна ідея. Справа у тому, що в останні роки наша країна як ніколи потребує розробки алгоритму національної ідеї. На мою думку, відсутність в Україні єдиної державної концепції національної ідеї – головна причина невизначеності стратегічних цілей та інтересів України, а також системної політико-економічної кризи. Для того, щоб розібратись у причинах цієї проблеми, було проаналізовано деякі джерела, що стосуються національної ідеї України, а також політичну діяльність одного з найвизначніших українських політиків – В'ячеслава Максимовича Чорновіла.

В першу чергу розглянемо концептуальну сутність національної ідеї України. В Україні сьогодні актуальна проблема формування української національної ідеї й нації через суперечності між українцями та через не розуміння ними самого поняття “національна ідея”. Без розуміння сутності, структури та концептуальних засад української національної ідеї неможливо сформувати націю. В своїх працях Оксана Забужко стверджує актуальність проблеми української національної ідеї. “Рідко який видатний мислитель не торкався української національної ідеї, однак і досі у вітчизняній науці національна ідея не набула чіткої кристалічної форми як певної теоретико-методологічної системи” [1, с. 11].

На теоретичному рівні національна ідея – узагальнена світоглядно-методологічна вихідна позиція в концепціях державотворення, національного інтересу, національної безпеки тощо, яка визначає основні параметри суспільного буття [2, с. 264]. Таке тлумачення можна зустріти у Енциклопедії історії України.